

Η ΚΑΤΑΛΥΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ (Απρίλιος 2008)

Συγγραφέας: ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΧΙΖΑΣ

Πολλοί επιχειρούν να αξιολογήσουν τη συμβολή των διαφόρων συλλογικοτήτων στην ανάπτυξη της οικολογικής συνείδησης, στην προώθηση θεσμίσεων για την προστασία του περιβάλλοντος, στη λήψη πρακτικών μέτρων. Όμως συχνά καταλήγουν σε γενικόλογες ή/και στην υπερχρησιμοποίηση του επιθέτου «καταλυτικός-ή-ό». Το συγκεκριμένο επίθετο προφανώς συνδέεται με τη χημεία, όπου ως «καταλύτες» θεωρούνται οι ουσίες που είναι ποσοτικά αμελητέες, πλην όμως με την παρουσία τους επιταχύνουν τη συγκρότηση μιας χημικής ένωσης.

Στη διαδικασία της πολιτικής και κοινωνικής εξέλιξης, στην ελληνική κοινωνία και όχι μόνο, κανένα άλλο επίθετο δεν θα μπορούσε να εκφράσει καλύτερα τη συμβολή των οικολογικών οργανώσεων στην νοητική πρόσληψη και αντιμετώπιση των προβλημάτων ποιότητας ζωής! Οι οργανώσεις αυτές ήταν μικρές, «λιλιπούτειες» εν σχέσει με τα μεγέθη των κομμάτων εξουσίας και πολλών κοινωνικών οργανώσεων, πλην όμως διέθεταν «καταλυτική» επιμονή και προσήλωση στις δράσεις και στις απόψεις τους. Ήταν ικανές να διαμορφώνουν το ευρύτερο κοινό αλλά και τους «διαμορφωτές γνώμης», να προκαλούν «χημικές ενώσεις» οικολογίας και τρέχουσας πολιτικής, να αποτελούν σημεία αναφοράς σε συγκυρίες ύφεσης των οικολογικών νοημάτων. Ήταν ικανές να προκαλούν διαδικασίες άμιλλας και πλειοδοσίας μεταξύ των πολιτικών κομμάτων, να εκπέμπουν και να δανείζουν ιδέες, να ανοίγουν διόδους μεταξύ των κεντρικών πολιτικών σχεδιασμών και της περιβαλλοντικά ευαίσθητης κοινωνίας .

Στην Αμερική, στην Ευρώπη και στην Ελλάδα, οι «Φίλοι της Γης», το Sierra Club, η Greenpeace, το WWF, το Ινστιτούτο Worldwatsch, το Earthscan, η «Ελληνική Εταιρεία», η «Εταιρεία Προστασίας της Φύσης», οι Αντιπυρηνικές κινήσεις και πάμπολλες ακόμη κινήσεις και συλλογικότητες, μικρές στο δέμας αλλά υπερδραστήριες, αποτέλεσαν σταθερό «πιλοτικό παράγοντα» στο πεδίο των κινηματικών ιδεών. Απέτελεσαν ένα σημαντικό «διαμεσολαβητή» μεταξύ διαφόρων

αναδυόμενων επιστημονικών θέσεων ή αμφισβητήσεων και του ευρύτερου, μορφωμένου κοινού.

Η κριτική δημοσιογραφία και ιδιαίτερα οι παραγωγοί του ποιοτικού περιβαλλοντικού ρεπορτάζ είχαν μια σχέση συγκοινωνούντων δοχείων με τις οικολογικές οργανώσεις. Η τροφοδότηση ήταν αμφίδρομη, η σχέση εξαιρετικά γόνιμη, ο λόγος και των δύο μερών αποκαλυπτικός και σχετικά ισορροπημένος: Χωρίς «αποκαλυψιακές» κορώνες αλλά και χωρίς εξωραϊστικές και καθησυχαστικές διαβεβαιώσεις. Το περιβαλλοντικό ρεπορτάζ είχε ανάγκη από ενεργούς αποδέκτες, δηλαδή από μια «κοινωνία πολιτών», που θα παρελάμβανε τη σκυτάλη, θα ασκούσε πιέσεις στην εξουσία, θα επέσειε το οποιοδήποτε πολιτικό κόστος. Και οι οικολογικές και περιβαλλοντικές οργανώσεις ήταν και «παραήταν» στοιχεία αυτής της «κοινωνίας των πολιτών» - δηλαδή του κοινωνικού σώματος που ήταν διακριτό από την κοινωνία των παθητικών καταναλωτών.

1. Αβαθής Οικολογία.....

Τα μεγάλα προβλήματα του πλανήτη, όπως το θέμα της στοιβάδας του όζοντος, της κλιματικής αποσταθεροποίησης, της μείωσης της γενετικής ποικιλότητας κλπ., απροσπέλαστα ούτως ή άλλως στην εμπειρική παρατήρηση, απαιτούσαν μια ενδιάμεση «ανάγνωση» από παράγοντες έξω από την αντίστοιχη επιστημονική και ακαδημαϊκή κοινότητα. Εδώ ακριβώς οι οικολογικές και περιβαλλοντικές οργανώσεις λειτούργησαν σαν κάτι περισσότερο από «καλοί αναγνώστες» ή «ιμάντες μεταβίβασης πληροφοριών»: Με τη δημιουργική και διατομεακή επεξεργασία της «επιστημονικής παραγωγής» κάθε συγκεκριμένου τομέα συνέβαλαν στην ανάπτυξη της οικολογικής συνείδησης σε βάθος.

Φυσικά αυτό δεν απέτρεψε τα φαινόμενα μιας light οικολογίας, ευάλωτης στη πορεία της ανάδυσης αντίπαλων στάσεων ή «κομφουζιονιστικών» αντιλήψεων. Το 1986, μετά το πυρηνικό ατύχημα του Τσερνομπύλ, γνωστή καθημερινή εφημερίδα κυκλοφορούσε επί μήνες έχοντας σαν προμετωπίδα ένα πράσινο ήλιο περιβαλλόμενο

από το γνωστό γνωμικό: «Πυρηνική ενέργεια; Όχι, ευχαριστώ». Τότε η δημόσια συζήτηση για την ασφάλεια των πυρηνικών αντιδραστήρων, για την αποθήκευση των πυρηνικών αποβλήτων, για το κόστος της πυρηνικής κιλοβατώρας κ.λπ. είχε επιστεγασθεί από τη πρωτοποριακή προσέγγιση του «πυρηνικού ρίσκου»: Σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση οι χώρες και η ανθρωπότητα στο σύνολό της, ήταν θεμιτό να αναλαμβάνουν διάφορα «ρίσκα», να αποδέχονται κινδύνους από την αεροπορία, την οδική κυκλοφορία, τη βιομηχανία, τη χρήση παραγωγικών μεθόδων, τα χημικά προϊόντα. Όμως το πυρηνικό ρίσκο, που θα μπορούσε να επαναφέρει τον πλανήτη σε «νεαντερντάλεια» κατάσταση, ήταν μη αποδεκτό! Δύο δεκαετίες μετά, η επαναφορά της πυρηνικής προοπτικής στο προσκήνιο, δείχνει ότι ακόμη και μια κατακτημένη σε πλάτος αντίληψη μπορεί να είναι ανατρέψιμη. Δείχνει ότι η «αβαθής οικολογία» δεν είναι εγγύηση και ότι η συνείδηση που μπορεί να αντιστέκεται στο ρεύμα είναι «γινόμενο»: δηλαδή προϊόν «πολλαπλασιασμού» της μαζικής απήχησης των ιδεών ΕΠΙ το βάθος της επεξεργασίας και βίωσής τους....

2. Κλιματικός σκεπτικισμός

Στη περίοδο που διανύουμε η μεγάλη πρόκληση προς την κοινωνία είναι η υπόθεση του κλίματος. Η «ενεστώσα» κοινωνία καλείται να αποδείξει ότι η ρητορική υπέρ των μελλοντικών γενεών δεν αποτελείται από «έπεα πτερόεντα». Η συντριπτική πλειοψηφία της επιστημονικής κοινότητας επιβεβαιώνει την κλιματική απορύθμιση, ενώ η μεγάλη ένταση των σχετικών φαινομένων τα κάνει ορατά ακόμη και σε εμπειρικούς παρατηρητές. Η θεώρηση του «θερμοκηπίου» έχει μετατραπεί πλέον σε γνώση ευρύτατης αποδοχής, σχεδόν κοινόχρηστη όσο και το πυθαγόρειο θεώρημα! Οι χώρες καλούνται να πάρουν μέτρα, τα οποία συνήθως εμφανίζονται αποκλειστικά ως «θυσίες» και παραίτηση από τρέχουσες δυνατότητες παραγωγής. Νομίζω ότι ορισμένα από αυτά τα μέτρα είναι μεν προς το συμφέρον του μέλλοντος, αλλά ταυτόχρονα είναι και «άμεσης αποδοτικότητας». Δηλαδή συμβάλλουν και στην μελλοντική αντιμετώπιση του «θερμοκηπίου» αλλά και στην ενεστώσα ποιότητα ζωής. Η θυσία την οποία καλούμαστε να υποστούμε δεν είναι και τόσο μεγάλη, όπως υποστηρίζεται.

Δεν πρέπει φυσικά να παραγνωρίζουμε ότι η άποψη περί αιτιώδους σχέσης μεταξύ κλιματικής αλλαγής και ανθρώπινων δραστηριοτήτων αμφισβητείται από ένα μικρό σώμα επιστημόνων. Οι «σκεπτικιστές» αυτής της κατηγορίας έχουν σε ορισμένες περιπτώσεις θεωρηθεί «φωνή των πετρελαϊκών εταιρειών», όμως σε άλλες περιπτώσεις έχουν τύχει εμπειριστατωμένων απαντήσεων από έγκυρα περιοδικά όπως ο New Scientist. Όταν η παρούσα Διεθνής Διακυβερνητική Επιτροπή που ασχολείται με τις κλιματικές αλλαγές αριθμεί περισσότερους από 1600 καταξιωμένους επιστήμονες ή όταν η «θεωρία του θερμοκηπίου» τεκμηριώνεται από σωρεία επιστημονικών ιδρυμάτων, η σκεπτικιστική άποψη περί της ενδεχόμενης ευθύνης γεωφυσικών παραγόντων για τις κλιματικές αλλαγές εμφανίζεται ιδιαίτερα αδύνατη. Παρ' όλα αυτά, συνηγορώντας «υπέρ του διαβόλου», θα ήθελα να υπογραμμίσω ότι τα μεγάλα επιστημονικά ζητήματα ουδέποτε επιλύθηκαν με ψηφοφορίες ή με τον αποκλεισμό των «αδύνατων» μειοψηφιών. Στην ιστορία της επιστήμης υπήρξαν ακόμη και «μονομελείς μονοψηφίες»(!) που καινοτόμησαν και ανέτρεψαν τις πλειοψηφικές απόψεις της εποχής τους. Ο Αλβέρτος Αϊνστάϊν των αρχών του προηγούμενου αιώνα ήταν μια τέτοια περίπτωση «ανατροπέα» των κατεστημένων νευτώνειων ιδεών!

Οι παρατηρήσεις αυτές επ' ουδενί λόγω σημαίνουν αποδοχή ενός σκεπτικισμού ή αναμονή μιας επιστημονικής παμψηφίας για τη λήψη μέτρων κατά της κλιματικής αλλαγής. Η σημερινή πολιτική είναι εφοδιασμένη με ένα σημαντικό «εργαλείο αποφάσεων», όπως η «αρχή της προφύλαξης», η οποία επιτρέπει την υπέρβαση κάθε παραλυτικού σκεπτικισμού ή σχολαστικισμού και ανοίγει το δρόμο, όταν υπάρχει σοβαρή πιθανολόγηση ενός περιβαλλοντικού ή άλλου κινδύνου κατά της υγείας και της ποιότητας ζωής, να λαμβάνονται μέτρα. Αυτό σημαίνει ότι, ανεξάρτητα από την ύπαρξη απόλυτης βεβαιότητας, η πολιτική κατά των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου πρέπει να εκδιπλώνεται αταλάντευτα, χωρίς ενδοιασμούς και επιφυλάξεις.

3. Εξουσίες: δημοσιογραφία και δικαιοσύνη

Στην εποχή του διαδικτύου και της αστραπιαίας διακίνησης της «πρωτογενούς» πληροφορίας, η δημοσιογραφία προσλαμβάνει μια άλλη λειτουργία. Η δημοσιογραφία καλείται πλέον όχι μόνο να επανεκπέμψει ή να «ανθολογήσει» ειδήσεις από ένα

ευρύτερο σώμα ειδήσεων, πράγμα που σημαίνει επίσης ένα είδος άτυπης εξουσίας: Κυρίως και προπάντων καλείται να αναβαθμιστεί σε «δημιουργική δημοσιογραφία», έχοντας την πρωτογενή είδηση ως υλικό προς επεξεργασία, ανάλυση, συσχέτιση, σχολιασμό, ακόμη και «παιδαγωγική διαχείριση»(!) εν όψει της διοχέτευσής της σε συγκεκριμένη ομάδα του κοινωνικού σώματος. Η κριτική δημοσιογραφία δεν είναι διεκπεραιωτική, προκατειλημμένη, δέσμια συμφερόντων και εξαρτήσεων. Αντίθετα, μπορεί να συνιστά ομάδα πίεσης και υπέρβασης, σε άμεση συσχέτιση και συνάρτηση με τη δράση και την απήχηση της κοινωνίας των πολιτών, και ειδικά των περιβαλλοντικών οργανώσεων.

Στο σημερινό καθεστώς συγκρούσεων και αμφισβητήσεων, όπου όλες οι εξουσίες ή οι κοινωνικές δυναμικές επαναξιολογούνται, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη λειτουργία της δικαστικής εξουσίας όσον αφορά την αντιμετώπιση των προβλημάτων προστασίας του περιβάλλοντος. Λησμονάται όμως ότι η δικαστική εξουσία δεν παράγει νόμους ή θεσμίσεις, αλλά εφαρμόζει τους υπάρχοντες. Οι περιπτώσεις δε εκείνες όπου η δικαστική εξουσία «επωφελείται» των γενικοτήτων στη διατύπωση του Συντάγματος και των νόμων και διαχειρίζεται ορισμένες σημαντικές αποφάσεις, δημιουργούν «παρενέργειες» στη λειτουργία της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Η αυτονόμηση της δικαστικής εξουσίας και η παρέμβασή της στο πεδίο της εκτελεστικής εξουσίας συνιστά εξέλιξη προς την κατεύθυνση της «άνωθεν» διαχείρισης του περιβάλλοντος. Όμως παρά τις οποιεσδήποτε θετικές και φιλοπεριβαλλοντικές αποφάσεις μιας «πεφωτισμένης» δικαστικής εξουσίας, δεν υπάρχει και δεν μπορεί να νοηθεί κανένα υποκατάστατο της εγρήγορσης της κοινωνίας των πολιτών και του λαού. Ο δε «λεγκαλισμός», που μετουσιώνει κάποτε τη δράση των περιβαλλοντικών οργανώσεων σε απλή παραγωγή νομικής επιχειρηματολογίας προς δικαστική χρήση, συνιστά διολίσθηση προς ένα απαράδεκτο ετεροκαθορισμό της κινηματικής δράσης.

Σήμερα ένα μεγάλο μέρος των ΜΜΕ υιοθετεί την άποψη του διαχωρισμού των αρμοδιοτήτων ενός επιτελικού υπουργείου όπως το ΥΠΕΧΩΔΕ. Όσοι ακόμη κρατούν επιφυλάξεις σχετικά με αυτό το «εποικοδομητικό διαζύγιο», θα έπρεπε να ανατρέξουν στην ίδια τη δομή του σημερινού νομικού συστήματος, που βασίζεται στη θεωρία της διάκρισης των εξουσιών -της νομοθετικής, εκτελεστικής και δικαστικής- που πρωτοδιατυπώθηκε από τον Μοντεσκιέ. Τότε η διάκριση και απόσταση των εξουσιών θεωρήθηκε ως στοιχείο «αποκέντρωσης» και αμοιβαίου ελέγχου των εξουσιών, που

θα είχε σαν συνέπεια την αποφυγή της τυραννίας και της αυθαιρεσίας. Τώρα αυτή η μικρής κλίμακας «διάκριση των εξουσιών» - περιβάλλοντος και δημοσίων έργων- φαίνεται πως μπορεί να λειτουργήσει υπέρ της ποιότητας της πολιτικής ζωής και της δημοκρατίας. Και μάλιστα χωρίς να συνεπάγεται αποδιοργάνωση και αποσυντονισμό των δημοσίων δράσεων!

Κάποια ΜΜΕ έχουν ήδη ως ένα βαθμό σηκώσει τη σημαία αυτού του αγώνα. Χωρίς να αναβαθμίζουν την συγκεκριμένη ρύθμιση σε πανάκεια, μπορούν και πρέπει να συνεχίσουν μέχρι τη τελική δικαίωση.

Το κείμενο αποτελεί ομιλία στην Ημερίδα «Περιβάλλον και ΜΜΕ» που διοργάνωσε το Μορφωτικό Ίδρυμα της ΕΣΗΕΑ στις 31 Μαρτίου 2008 στην Αθήνα.